

مسمومیت با گیاه کاهوی وحشی: گزارش چند مورد

علی جباری^۱، سیما بشارت^{۲*}، مهسا بشارت^۳

۱- دکترای حرفه‌ای، پژوهشگر، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی گلستان، گلستان
 ۲- دکترای حرفه‌ای، پژوهشگر، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی گلستان، مرکز تحقیقات گوارش و کبد
 گلستان، گلستان

۳- دانشجوی پزشکی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی گلستان، گلستان
 *آدرس مکاتبه: گرگان، بلوار ۵ آذر، کوچه آذر ۴، پلی کلینیک شهید نبوی، طبقه سوم
 تلفن: ۲۲۴۰۸۳۵ (۰۱۷۱)، نمابر: ۲۲۶۹۲۱۰ (۰۱۷۱)

پست الکترونیک: dr_besharat_jabbari@yahoo.com

تاریخ تصویب: ۸۸/۸/۲۴

تاریخ دریافت: ۸۷/۲/۱۶

چکیده

مقدمه: گیاه **Wild Lettuce** که در زبان فارسی «کاهوی وحشی» نامیده می‌شود، از گیاهان معروف جهان است که در ایران ناشناخته باقی مانده است. مصرف تصادفی یا بیش از حد این گیاه دارای اثرات مضر است. کاهوی وحشی در شمال ایران نیز می‌روید و برخی مردم محلی بدون اطلاع از ضررهایش آن را استفاده می‌کنند.

هدف: معرفی یک سری بیمار که با مصرف اتفاقی این گیاه دچار مسمومیت شده بودند.

روش بررسی: در این سری موارد ۸ بیمار گزارش شده که به دلیل مصرف مقادیر متفاوتی از این گیاه دچار انواع مسمومیت‌ها شده و در یک مرکز آموزشی درمانی در گرگان مداوا شدند.

نتایج: در این سری موارد ۸ بیمار گزارش شده که به دلیل مصرف مقادیر متفاوتی از این گیاه دچار انواع مسمومیت‌ها شده و در یک مرکز آموزشی درمانی در گرگان تحت مداوا قرار گرفتند. بیماران با علائم مختلفی به مرکز درمانی مراجعه کرده بودند که در نهایت همگی بهبود یافتند. تنها یک مورد بستری در ICU داشتیم. تمامی این بیماران در پیگیری‌های بعدی بهبود یافته و علائمی از مسمومیت مزمن نشان ندادند. مسمومیت به دلیل مصرف گیاه در زمانی بود که هنوز فصل برداشت آن نرسیده بود.

نتیجه‌گیری: شک بالینی و گرفتن شرح حال دقیق اساس درمان مسمومیت‌ها را تشکیل می‌دهند. توصیه می‌شود از مصرف هر ماده‌ای هرچند گیاهی تا زمانی که از کلیه خواص، اثرات و عوارض آن اطلاع کافی نداریم، اجتناب کنیم.

کل واژگان: گیاه کاهوی وحشی، خواب‌آور، گلستان

مقدمه

ایران از تنوع اقلیمی و پوشش گیاهی مطلوبی برخوردار است. تنوع گونه‌های گیاهی و وسعت ایران سبب شده است که شناسایی و استفاده از این گیاهان دشوار شود. بسیاری از خصوصیات گیاهانی که در نقاط مختلف ایران می‌رویند، از قبیل ترکیب شیمیایی، مصارف صنعتی، مسمومیت‌های ناشی از مصرف بی‌رویه یا مصرف اتفاقی و استفاده‌های دارویی آنها ناشناخته باقی مانده است [۱].

گیاه Wild Lettuce در زبان فارسی «کاهوی وحشی» نامیده می‌شود و در زبان فرانسه به Laitue vireuse معروف است. مترادف آلمانی آن Wilder lattich و ایتالیایی آن Lattuga valenosa می‌باشد. این گیاه در زبان عربی، اللین Allubbyne نام دارد [۱].

اسم علمی این گیاه Lactuca Virosa می‌باشد. نام Lactuca از لغت لاتینی گرفته شده به معنای عصاره شیر آبه‌ای و Virosa به معنای سمی است [۴].

کاهوی وحشی گیاهی است علفی، دوساله که به صورت خودرو در مزارع و کنار جاده‌ها و دامنه‌های سنگلاخی در نواحی جنوبی اروپا، فرانسه، شمال آفریقا به ویژه الجزیره و بعضی نواحی آسیا و ایران می‌روید. نواحی مختلف البرز، کندوان، گرگان، بجنورد، مازندران: دره هراز، آذربایجان، مغرب مرند، استان فارس: جنوب شرقی شیراز، لار، میناب، سیستان، خراسان، لرستان، همدان، کرمانشاه: طاق بستان، اطراف تهران، قزوین، سمنان، دامغان و کاشان محل‌های رویش این گیاه در ایران هستند [۱]. برگ‌های آن پهن، موج‌دار، نامنظم و دارای بریدگی‌های عریض و دندانه‌دار است. در صورت ایجاد شکاف بر ساقه آن، به سبب وجود مجاری ترشحی فراوان، شیرابه‌ای از آن خارج می‌شود. از تبخیر و تغلیظ این شیرابه، عصاره کم و بیش خشکی با ظاهری شبیه تریاک به دست می‌آید که لاکتوکاریوم^۱ خوانده می‌شود [۱].

معرفی بیماران

بیمار اول و دوم

مردی ۳۸ ساله با علائم کاهش سطح هوشیاری و بیقراری مفرط، مخاط خشک، مردمک‌های میدریاز، ضربان قلب نامنظم^۲، احتباس ادرار و صداهای روده‌ای^۳ کاهش یافته به اورژانس آورده شد. نتایج آزمایش‌ها در ابتدای ورود ایشان در جدول شماره ۱ آورده شده است.

همراه وی مردی بود ۲۱ ساله با عدم تعادل در راه رفتن، تاری دید، ملتحمه قرمز، اضطراب شدید که اظهار می‌داشت عضو یک گروه کوهنوردی است. در معاینات انجام شده از ایشان، علائم حیاتی پایدار بود. ایشان هم به تدریج دچار سرگیجه و تهوع و استفراغ شد و هوشیاری خود را از دست داد. پس از دیدن علائم مشابه در این بیماران تمام اعضای آن گروه کوهنوردی به اورژانس احضار شدند.

بیمار سوم

مردی ۴۷ ساله بود با توهم و هذیان، عضو همین گروه کوهنوردی که دو ساعت پس از بیماران مذکور به اورژانس ارجاع داده شد. نتایج آزمایش‌ها در ابتدای ورود ایشان در جدول شماره ۱ آورده شده است.

بیمار چهارم

مردی ۲۰ ساله با هذیان، علائم افزایش تحریک سمپاتیک، تهوع و استفراغ ویزیت شد.

بیمار پنجم و ششم

پسری ۱۸ ساله و دختری ۱۵ ساله با علائم حیاتی طبیعی، مخاط خشک و میدریاز و علائم اضطرابی، شکایت از سردرد و سرگیجه و احساس تهوع و تاری دید نیز در بین اعضای گروه بودند. دو دختر ۱۴ و ۱۲ ساله با علائم بیقراری، تعریق فراوان، برافروختگی صورت، سرخوشی نسبی (یوفوریا)، احساس دردهای قولنجی در شکم، عدم دفع ادرار از صبح که در معاینه

^۱ Agitation^۲ Irregular^۳ Bowel sound^۱ Lactucarium

جدول شماره ۱ - خلاصه نتایج آزمایشگاهی بیماران معرفی شده

متغیر		شماره بیمار							
		۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
جنس		مرد	مرد	مرد	مرد	مرد	زن	زن	زن
سن (سال)		۳۸	۲۱	۴۷	۲۰	۱۸	۱۵	۱۲	۱۴
راه ایجاد مسمومیت		خوراکی	خوراکی	خوراکی	خوراکی	خوراکی	خوراکی	خوراکی	خوراکی
T (°C)		۳۷/۳	۳۷/۸	۳۷/۵	۳۷/۸	۳۷	۳۷	۳۷/۵	۳۷/۵
BP (mmHg)		۱۱۰/۶۰	۱۱۰/۷۰	۱۲۰/۸۰	۱۳۰/۸۰	۱۰۰/۷۰	۱۱۰/۷۰	۱۱۰/۸۰	۱۱۰/۷۰
PR (bpm)		۱۳۰-۱۵۰	۸۰	۹۰	۱۰۰	۸۰	۸۸	۸۲	۸۵
RR (pm)		۲۵	۲۲	۲۴	۲۷	۲۴	۲۵	۲۵	۲۵
BUN		۱۴	۱۲	۱۰	۱۲	۱۲	۱۲	۱۳	۱۲
Cr		۱	۰/۷	۰/۷	۰/۸	۰/۷	۰/۷	۰/۶	۰/۶
Na		۱۴۰	۱۳۵	۱۳۹	۱۳۶	۱۴۳	۱۴۱	۱۳۸	۱۳۶
K		۵/۵	۴	۳/۹	۴	۴/۳	۴/۵	۴/۲	۴/۳
BS		۷۲	۱۱۲	۹۷	۹۷	۷۵	۷۶	۸۲	۷۵
PH		۷/۳۶	۷/۴	۷/۳۸	۷/۳۷	۷/۴۱	۷/۳۹	۷/۳۷	۷/۳۷
PCo2		۳۵/۴	۳۸/۱	۳۶/۴	۳۶	۳۸	۳۸/۵	۳۹	۳۶
HCO3		۲۰/۱	۲۳	۲۱/۱	۲۲	۲۳/۳	۲۳/۲	۲۳/۱	۲۳

احتمال مصرف گیاه کاهوی وحشی NG Tube تعبیه و محتویات معده آنها با نرمال ساین شستشو داده شد.

در مایعات بازگشتی از NG Tube بیماران در شستشوی انجام شده به وضوح ذرات ریز گیاه کاهوی وحشی، مشهود بود که نتایج به دست آمده از آزمایشگاه نیز آن را تایید کرد. در خون و ادرار و مواد حاصل از شستشوی معده بیماران هیچ ماده مشکوک دیگری یافت نشد. بنابراین کلیه علائم بیماران فوق به عوارض جانبی گیاه کاهوی وحشی نسبت داده شد.

پیش آگهی^۱

تمامی این بیماران پس از شستشوی معده و اقدامات نگهدارنده، پس از مدت ۴۸ ساعت به وضعیت طبیعی بازگشتند و با علائم حیاتی طبیعی مرخص شدند. به جز بیمار اول که پس از بستری شدن به بخش ICU منتقل شد و مدت ۴۸ ساعت تحت مراقبت‌های ویژه قرار گرفت. البته ایشان نیز بعد از ۴۸ ساعت به بخش منتقل شد و سه روز پس از آن با

بالینی علائم حیاتی طبیعی داشتند نیز در بین گروه بودند (بیمار هفتم و هشتم).

اقدامات درمانی

اقدامات انجام شده برای این بیماران بر حسب شدت علائم و میزان کاهش سطح هوشیاری متفاوت بود. همه بیماران NPO شدند و برای ایشان رگ محیطی مطمئن برقرار شد. داروهای آرام‌بخش^۱ با دوز متوسط - کم در صورت لزوم تجویز شد. با توجه به فشار خون در حد نرمال، از سرم قندی جهت ریه‌درتاسیون استفاده و آزمایش‌های لازم درخواست شد. ABG برای بیماران ارسال شد. علائم حیاتی، ضربان قلب، تنفس و جذب و دفع مایعات مانیتور شد. در بعضی از آنها اقدامات اختصاصی جهت دفع ادرار و کنترل ضربان قلب انجام گرفت. پس از اخذ شرح حال دقیق از بیماران هوشیارتر که امکانات مصاحبه با آنها وجود داشت، برای بیماران، با

¹ Prognosis

¹ Sedative-Hypnotic

حال عمومی نسبتاً خوب مرخص شد. در پیگیری انجام شده هیچ‌کدام از بیماران فوق‌علایم ذکر شده را مجدداً تجربه نکردند. هیچ‌یک از بیماران دچار عوارض دراز مدت نشدند.

بحث و نتیجه‌گیری

در مورد اثرات لاکتوکاریوم اختلاف نظرهای بسیاری وجود دارد. برخی برای ساقه برگ‌دار گیاه «کاهوی وحشی»، اثرات کاهش‌دهنده قند خون، ایجاد بی‌خوابی، رفع قاعدگی دردناک در زنان و رفع سرفه‌های عصبی تصور کرده‌اند. برخی آن را فاقد اثرات درمانی و عده‌ای آن را دارای اثرات آرام‌بخش و خواب‌آور ولی به صورت ناپایدار می‌دانند. گروهی از محققین نیز آن را سمی شمرده‌اند [۱]. گزارشاتی مبنی بر مصرف این گیاه به جای اپیوم در امریکا در دست است [۲]. در مطالعه Mullins ME که گزارش تزریق ویریدی عصاره کاهوی وحشی بود، سه جوان مصرف‌کننده مواد مخدر، عصاره گیاه کاهوی وحشی و ریشه سنبل‌الطیب را مخلوط کرده و تزریق نمودند. هر سه سریعاً دچار تب، لرز، درد شکمی، درد کمر و پشت و سفتی گردن، سردرد، لوکوسیتوز و اختلال عملکرد کبدی متوسط شدند. هر سه پس از چند روز بهبود یافتند. برخی منابع، در کاهوی وحشی مواد اپیومی گزارش کرده‌اند [۳]، اما شواهدی از آن در بیماران ما دیده نشد. بخش مورد استفاده گیاه در طب، شیر گیاه و برگ‌ها است. گفته می‌شود گیاه اثرات مخدري دارد و از بین برنده اسپاسم (اسپاسمولیتیک) و آرام‌بخش است [۵]. داروهایی که حاوی لاکتوکاریوم هستند در درمان سیاه سرفه، زکام برونشیا، آسم و بیماری‌های دستگاه ادراری به کار می‌روند. روغن دانه‌های آن در درمان آترواسکلروز مصرف می‌شود. مصرف هومئوپاتیک آن در لارنژیت، عفونت تراکه همراه با سرفه‌های شدید، تورم کبد و اختلال ادراری است [۴]. مصرف نسبتاً زیاد عصاره گیاه کاهوی وحشی با ایجاد ضعف در حرکات تنفسی و گردش خون، میدریاز و سرگیجه همراه می‌باشد، مانند آنچه در بیماران گزارش شده مشاهده شد، حتی اظهار شده می‌تواند سبب مرگ به دلیل اختلال

حرکات قلب شود. بررسی‌ها نشان داده که مصرف ۲ گرم لاکتوکاریوم سبب احساس سنگینی سر و سرگیجه، تعریق فراوان و توهمات شنیداری می‌شود. البته نتایج این تحقیق با نتایج برخی محققین دیگر که برای لاکتوکاریوم اثرات تسکینی خفیف بدون ایجاد عوارض جانبی ناراحت‌کننده قائل بودند، همخوانی ندارد [۱].

در قرن ۱۹ تلاش‌هایی جهت شناسایی کاهو^۱ به عنوان یک گیاه دارویی و شناسایی گونه سمی آن صورت گرفت. در آن زمان، کاهو و به خصوص عصاره به دست آمده از آن (لاکتوکاریوم) به عنوان یک نوشیدنی سکرآور^۲ در نظر گرفته شد و به عنوان یک آرام‌بخش و ضد درد استفاده شد. عملکرد این ماده از اپیوم ضعیف‌تر بوده، اما عارضه جانبی نداشت و حتی در برخی موارد تجارب پزشکی نشان‌دهنده اثرات درمانی بهتر لاکتوکاریوم نسبت به اپیوم بود. مطالعاتی برای یافتن ماده موثره آن انجام شد، اما به نتیجه‌ای نرسید و استفاده از آن محدود شد. محققان لهستانی به دلیل در دسترس بودن لاکتوکاریوم در گیاهان کشت شده در لهستان علاقه زیادی به این گیاه و عصاره‌اش نشان دادند [۵].

برخی تحقیقات، اثرات تسکینی برای لاکتوکاریوم (بدون آن که سمیتی مانند تریاک داشته باشد) نشان داده‌اند و آن را مسکن خوبی برای قاعدگی‌های دردناک زنان دانسته‌اند. اگرچه برخی از محققین مصرف فرآورده‌های این گیاه را در موارد خاصی جایز دانسته‌اند، مصرف خودسرانه کاهوی وحشی یا قطعاتی از آن، فرد را در معرض تجربه عوارض ناشی از آن از قبیل تعریق فراوان، تهوع و استفراغ، تاکی پنه، تاکی کاردی، آریتمی، اختلالات بینایی، توهمات شنوایی، آرتیاسیون و در مواردی تشنج قرار می‌دهد [۱] که بیماران ذکر شده در این مطالعه بسیاری از این حالات را تجربه کردند.

در برخی منابع گفته شده اثرات جانبی تنها با استفاده بیش از حد و استفاده از برگ‌های تازه مثلاً در سالاد دیده می‌شود. سمیت آن نسبتاً کم بوده و از تخلیه دستگاه گوارش (القای استفراغ، شستشوی معده با محلول پتاسیم پرمنگنات،

¹ Lettuce

² Intoxicant

همان‌گونه که در متن مقاله آورده شده تناقضاتی از نظر

علایم گزارش شده در کتب مرجع گیاهی و سایر مطالعات با علایم گزارش شده در بیماران ما مشاهده شده است که توجیهی برای آن پیدا نشد. اما به نظر می‌رسد به دلیل اینکه گیاه در غیر فصل موردنظر برای برداشت آن مصرف شده بود، علایم در برخی موارد متفاوت با سایر گزارش‌ها بوده است.

در پایان توصیه می‌شود از مصرف هر ماده‌ای هر چند گیاهی تا زمانی که از کلیه خواص، اثرات و عوارض آن اطلاع کافی نداریم اجتناب کنیم و در صورت مصرف سریعاً به پزشک مراجعه شود.

سدیم سولفات) برای درمان استفاده می‌شود [۴] که مشابه این اقدامات در بیماران گزارش شده انجام گرفت.

به نظر می‌رسد خوردن گیاه کاهوی وحشی با اسم علمی *Lactuca virosa* در انسان سبب عوارضی از قبیل سرخوشی (یوفوری)، اختلالات بینایی، توهمات حسی و شنوایی، علایم افزایش تحریک سمپاتیک، اضطراب و بیقراری، تعریق، سردرد و سرگیجه، تهوع و استفراغ، تاکی کاردی و تاکی پنه، آریتمی قلبی، میدریاز، افزایش حرکات دستگاه گوارش، احتباس ادرار، فلاشینگ، کاهش سطح هوشیاری، کما و تشنج می‌شود. ظاهراً این علایم وابسته به دوز بوده و مقادیر بیشتر اثرات تجمعی داشته و عوارض بیشتری را سبب می‌شود.

منابع

1. Zargari A. Medicinal plants. Tehran University Publications. 1978, Vol 3, pp: 223 - 8.
2. Grieve M. Botanical.com-A modern Herbal 2007, <http://www.botanical.com>
3. Mullins ME, Horowitz BZ. The case of the salad shooters: intravenous injection of wild lettuce extract, *Vet Hum Toxicol*. 1998; 40 (5): 290 - 1.
4. Heber D. PDR for Herbal Medicine. Third edition. Thomson Company. 2004, pp: 495 - 6.
5. Trojanowska A. Lettuce, *lactuca* sp., as a medicinal plant in polish publications of the 19th century: *Kwart Hist Nauki Tech*. 2005; 50 (3-4): 123 - 34.

